

LITTERATUR TORSDAG

TORSKSVERIGE · ETT MOTARGUMENT TILL PETRA ÖSTERGRENS LYCKLIGA HORA

Prostitution har blivit ett känsligt ämne. Anna Skaldemans bok är ett inlägg som saknats.

FOTO: SCANPIX

Boken tar fajten

TORSKSVERIGE

Författare: Anna Skaldeman
Förlag: Bokförlaget Langenskiöld

INTERVJUBOK

PROSTITUTION HAR blivit ett känsligt ämne. Man blir lätt anklagad för att vara översittare eller moral-tant. Men **Anna Skaldeman** är inte rädd. Hennes bok är ett kraftfullt motargument till **Petra Östergrens** lyckliga hora och andra mer liberala röster som hörs i debatten.

För något år sedan var **Arne Weise** gäst hos **Fredrik Wikingsson** och **Filip Hammar** i deras tv-program

Ett Herrans Liv. När Arne Weise, som gärna talar om sitt sexliv, helt sonika konstaterar att han gått till prostituerade under sin ungdom får han på programledarnas begäran rungande applåder från publiken. Han möter Fredrik och Filip's stumma förvåning genom att lugnt konstatera att han minns inte tänker mörka som alla andra utan säga det rakt ut. Och det var tydligen värt en applåd, en applåd för att Arne Weise har gått till horor och står för det.

DENNA INCIDENT är typisk för prostitutionsdebatten i Sverige i dag. Trots att den senaste ändringen i sexköpslagen markerar ett skifte i fokus från säljarna till köparna så pratar vi hellre om säljarna. Ännu är det den prostituerade som står längst ner på samhällssteget. Det är hon som är smutsig och utsätts för horstigmat.

Och detta trots att prostitution handlar om enkla marknadskrafter: inget utbud utan efterfrågan.

I sin intervjubok *Torsksverige* har Anna Skaldeman förstätt detta. Med titeln vill hon belysa sexköparens roll i den sexuella människohandeln. Hennes syfte är att visa hur verkligheten ser ut i dagens Sverige genom att intervjua personer som på olika sätt kommit i kontakt med sextrafficking. Hon talar bland annat med offer för sexhandel, prostituerade, sexköpare, poliser, socialarbetare, psykologer och präster. Tillsammans får de ge sin syn på sexköpslagen, den lyckliga horas, trafficking och sexköpare.

VID FÖRSTA anblick funderar man över varför hon valt att tala så mycket om prostitution. Hon menar att det är omöjligt att tala om det ena utan att ta med det andra i beräkningen.

För att motverka människohandel måste man även påverka efterfrågan på sexuella tjänster i stort samt åstadkomma en attitydförändring vad gäller alla människors lika värde. Prostitution är alltså en grundförutsättning för sextrafficking i Anna Skaldemans mening.

Därför fastnar arbetet mot människohandel ofta i en diskussion om prostitution. Europas länder har olika förhållningssätt och det läser diskussionen i termer av frivillig eller icke-frivillig prostitution. Detta hindrar oss från att motverka människohandeln tillsammans.

SKALDEMAN VILL inte fastna i samma diskussion eftersom den är helt irrelevant för de personer som exploateras och utnyttjas i sextrafficking. På samma sätt ser hon på sexköpslagen, den är inte till för den lilla skara som eventuellt trivs med att sälja sexuel-

la tjänster och därför kritiserar lagen utan för den överväldigande skara som lider.

MEN HON TAR ändå ställning mot prostitutionsförhållningssätt och tala över huvudet på prostituerade. Men mer än en moralfråga så är prostitutionsfrågan faktiskt en jämställdhetsfråga. Sexköparna är främst män och de prostituerade är främst kvinnor och att män som grupp kan köpa sig rätten till kvinnors kroppar är ett tecken på den könsrättvisa maktobalans som existerar på många plan i samhället. Därför angår prostitutionsfrågan i allra högsta grad feminister som inte får dra örönen åt sig utan fortsätta tycka i frågan. Kanske har Skaldeman vunnit lite mark.

CECILIA KÖLJING
kultur@smp.se

► **Läs också:** Susanne Dodillets avhandling *År sex arbete?* som kommer ut 21 februari och vänder allt på ända.

EN SANN HISTORIA · OM TERRORISTDÅDET PÅ NORRSKENSFLAMMAN

Välskrivet men utan tydlig brännpunkt

MÖRKER, STANNA HOS MIG

Författare: Ann-Marie Ljungberg
Förlag: Alfabeta

ROMAN

ANN-MARIE Ljungbergs nya roman *Mörker, stanna hos mig*, bygger på en sann historia. Ett terroristdåd i Sverige på 1940-talet. Sprängattentatet mot den socialistiska tidningen *Norrskensflamman* i Luleå, då fem personer, kvinnor och barn, omkom. Författaren har använt sig av tidningsarkiven på *Norbotten-Kuriren* och *Norrskensflamman* och även boken *Attentatet på Norrskensflamman* av **Ulf Oldberg**.

Den roman som hon skrivit handlar både om tiden, politiken, kriget och stämningen runt en grupp av män som förbereder ett terroristdåd. Romanen bygger på rättegångsprotokollen mot attentatsmännen,

Ann-Marie Ljungberg har skrivit en stark, social skildring, men boken berör ändå inte riktigt.

FOTO: PETRA JONSSON

varvad med förberedelserna hos de ansvariga för dådet, den är angelägen, tänkvärd och kuslig.

Ljungberg har format huvudpersonerna på det sätt som passar hennes syfte, skriver hon. Ljungberg låter persongalleriet i denna inre krets av gärningsmän, eller terrorister, spegla sig mot varandra.

DET ÄR GENOM journalisten Paul Wilhelmsson som det blir möjligt: det är genom hans perspektiv och blick som berättelsen växer fram. Han arbetar för *Norbotten-Kuriren* och genom möte-

na med landsfiskal Dahlström, kommunistthatare och korrupt polis, växer Wilhelmssons tro på Uppdraget fram. Han känner sig utvald, en av dem som ska se till att tillintetgöra *Norrskensflamman*. Till en början är hans förhållande till Dahlström som adepten till Mästaren. Ett slags dyrkande och underdånig känsla. Det räcker med att få en blick från de där klara, blå ögonen för att Wilhelmsson ska känna sig betydelsefull och växa i sin tro om att han gör det rätta. För rikets bästa. Så småningom, alltmedan den försupne Dahlström krymper

och krackelerar som förebild, väcks snarast ett förakt hos Wilhelmsson. Den psykologiska skildringen av den inre kretsen, förutom de nämnda: Hjalmar Burman, Wilhelm Lundin, Valdemar Edin, Elof Liljegren och Ragnar Skoglund är mycket trovärdig och skarpt tecknad. Jag tror att Ljungberg framför allt har velat ställa frågor om vår egen tid, och belysa hur lätt människor kan lockas till att handla utifrån en underblåst känsla av gemenskap och grupp-tillhörighet än inifrån en djup känsla av övertygelse. När tillhörigheten handlar om vi och dom, på liv och död blir det samhälls-farligt.

Romanen bjuder på en del starka sociala skildringar, den är också väldigt välskriven, men jag saknar en tydlig brännpunkt, dramaturgiskt sett. Det finns en risk att det blir för linjärt, man läser på så att säga, och trots sista kapitlets beskrivande upptrappning inför attentatet har jag svårt att känna mig riktigt berörd.

TINA PERSSON
kultur@smp.se

SLÄKTKRÖNIKA · STARKA KVINNOR POTRÄTTERAS

Ett läsäventyr utöver det vanliga

OSCAR WAOS KORTA FÖRUNDERLIGA LIV

Författare: Junot Díaz
Förlag: Bonnier

ROMAN

REDAN i samband med sin förra bok, novellsamlingen *Sjunk* (1996/1998) lät den amerikanske författaren **Junot Díaz** förklara att han arbetade med ett kommande romanprojekt. Nu är den så här, på svenska, hans första roman, *Oscar waos korta förunderliga liv*. När den kom ut i USA förra året höjdes den utan överdrift till skyarna av kritikerna, och belönades med Pulitzeprijet.

BERÄTTAREN förklarar att Oscar och hans släkt - och många andra offer under diktatorn Trujillos sadistiska styre - tror på Fukú, en förbannelse som för lång tid kan drabba en. Är det en Fukú som har orsakat alla problem för Oscar

den i Dominikanska republiken. Berättelsen handlar om släkten Cabral/de León, med den unge och över 100 kilo tunge fantasylätt och rollspelsnörden Oscar i centrum. Oscar bor i New York. Han har det verkligen förtvivlat svårt i livet, han blir nördstämplad och mobbad, och alla de tjejer han förläskar sig i (vilka är ganska många) är helt ointresserade av honom.

Men Díaz berättar också en hel del om andra familjemedlemmar, vänner och släktingar, bland andra Oscars syster Lola och deras tuffa och av barnoms- och ungdomsårens tid i diktatorrens Dominikanska republiken sargade modern Beli.

DET ÄR EN FREJDIGT berättad historia som utspelar sig i nutidens New Jersey och New York, samt i Trujillo-diktatorns årtion-

och hans familj? Tron på Fukú tycks ha med Trujillo-epoken att göra: det blev så hårda tag för invånarna i Dominikanska republiken att man inte kunde tro annat än att det rörde sig om övernaturliga krafter - så ofattbart var detta våldssamhälle.

JÄMFÖRT Med sin förra, mer lågmälat vemodiga bok, tar Díaz här ut svängarna rejält. Berättelser, livsöden och skröner fläts samman till en myllrande, levande helhet. Romanen blir ett försök att limma ihop och förstå en spretig och splittrad släktkrönika med många och tydliga likheter med författarens egen bakgrund.

Dessutom har Díaz bemänt sin vindlande text med ett stort antal fotnoter, innehållande inte minst fakta om Dominikanska republikens historia. Dessa är nu ingalunda torftigt akademiskt formulerade, utan ett starkt och förbannande

raseri över diktaturen och dess konsekvenser för de drabbade invånarna och deras efterkommande.

Díaz berättar i långa, språkligt sprakande meningar; det blir aldrig för en enda sekund stillastående, utan formar sig till ett läsäventyr utöver det vanliga. Mot slutet av historien föds en flicka som blir förhoppningar om att en dag bli den som löser upp förbannelserna som vilar över släkten. Och i mina ögon är det ingen slump att det är just en flicka; för förutom energin i berättandet och språket är det främst porträtten av de många starka kvinnorna som dröjer sig kvar när man ganska omtumlad slår igen Oscar Waos korta förunderliga liv.

MIKAEL ASKANDER
kultur@smp.se

► **Läs också:** Mario Vargas Llosa: *Bockfesten*, samt samme författares Tant Julia och författaren.

DIKTSAMLING

Förlösande och förvillande

MEN GOLVET HAR INGEN MUN

Författare: Linus Gärdfeldts
Förlag: Albert Bonniers förlag

LYRIK

I GOLVET i ett slutet rum öppnar sig en annan värld, ett annat synsätt och kanske också en annan tid. Ett diktjag kryssar fram i ett långsamt men omtumlande äventyr, ett rävbarn försöker navigera i terrängen, ett rådjur sluter ögonlocken och låter barnet dia.

Men golvet har ingen mun är **Linus Gärdfeldts** första diktsamling. Här sjuder spänningen oavbrutet mellan intryck och avtryck, mellan upplevelse och handling: *jag syr en väg genom munnen och inåt,*

ritar med krita mitt huvud på golvet, röster sipprar ur golvlankets bråder, händerna svarar när rävbarnet ropar,

Armarna och händerna hjälper till att bana vägen ner mot den andra världen, ett snöfyllt landskap där sagor, sånger och djur kräver utrymme. De båda världarna skrivs fram i separata sviter, men binds samman av Gärdfeldts repeterande och rytmiserande lyrik. Ingenting är helt och hållet isolerat, alla element passerar gränser.

Även skiljelinjen mellan iakttagare och aktör är kittlande otydlig. Synen i ögat och smaken i munnen vrider sig flyktigt och krävande kring samma kropp. Inträngandet i den andra världen beskrivs till exempel som en förlösning: *tänderna är ögon, jag ser hur jag biter, något bryts upp och bryter sig in,*

jag bryter mig ut med slängande slangar, faller virvlande i rådjurs armar, Kort därefter konstaterar diktjaget, distanserat eller självupplevt, att: "det klar där rävbarnets navelsträng lossnat". Oavsett vilket av perspektiven man väljer att betona - jag

urmar för sammanmältning - antyder Gärdfeldts lek att äventyret också är en barn-domsskildring. Kanske är det därför som marschen genom det drömska landskapet mitt i sin omöjlighet känns förbluffande realistisk.

Äventyret är en upplevelse där smak, hörsel, syn och känslor är på hjälpänn, och måste vara för att ta in resan. Gärdfeldt skriver: "känna kartboken mjukna i munnen och minnas". Så smakar och känner han sig fram till de mest avskalade tillstånden av isolering och hjälplöshet. Han reducerar upplevelserna och låter knoterna av dem glänsa i förtätade formuleringar.

Det fysiska är hela tiden drivande, varelserna syns och lever genom rörelser i rum och kropp - rörelser som alla kan känna igen sig i, men som här kopplas till ett befriande och modigt bildspråk. I sviten *Sagorna* läser jag hur: "det vita vattnet grumlas till rött / när jag täljer en karta av fiskarnas ryggar". Gång på gång imponeras jag av de kryptiska versernas ordagranna uppbyggnad som tar ett skär in i mystikens landskap och ett ut mot verklighetstrogna rum.

Hos Gärdfeldt är minsta tecken noggrant vägt och svarvat. Ingenting avslutas heller riktigt, kommatecknen vaggas fram ett läge, där det är möjligt att avsluta, men också att återvända för en fortsättning. Det är vansinnigt välbalanserat och lekfullt på samma gång.

Men golvet har ingen mun är en förlösande och förvillande betraktelse över avstånd och närhet, som både kommenterar och motbevisar sin egen omöjlighet - så väl i titel som i dikt. Det är både uppkäftigt och vackert i sin skenbara enkelhet. Och Gärdfeldt har ett karaktäristiskt och respektgivande bildspråk som i kombination med den sjungande rytmen är mycket övertygande.

JONNA FRIES
kultur@smp.se

► **Läs också:** Marie Lundquists genomlysande dikter i *De dödas bok*.